

DO ŠKOLY ZA ODMĚNU

(Instinkt, 12.3.2015, Kateřina Pokorná)

Žádné přepadovky se zkoušením. Žádné nařízené ticho, naopak živá diskuze mezi studenty a profesory. Na alternativních středních školách, kterých v Česku přibývá, vládne kreativní přístup. Vyplatí se na ně vsadit?

Je čtvrté ráno, patnáct minut před osmou. Na chodbě pražské Přírodní školy na Strossmayerově náměstí hraje ředitel František Tichý na kytaru. Studenti postupně proudí do přilehlé učebny. Usedají na židle, ale klidně i na zem, někteří nahlas zpívají refrén písně Ani k stáru: "Nemám o životě ani páru, nemám páru, třeba že jsem dosti sečtělý, sečtělý..." Připadám si skoro jako na rodinné sešlosti. Když tóny písně doznějí, řeší se jarní prázdniny. I ty studenti rádi stráví se školou. "Kdo chcete jet do Terezína, připište se na nástěnku," doporučuje dlouh vlasá dívka. "Zrovna tak dejte včas vědět, kdo s námi pojedete do Hořic mrknout se na tu novou školu," vybízí studenty ředitel Tichý.

Debatuje se o účinkování učitele dějepisu a občanských věd Jaroslava Najberta v ranním televizním pořadu. Jeho vystoupení se promítá na zeď. Za statečnost děti svého kantora odmění potleskem. Jen těžko se dá rozlišit, kdo je tady učitelem a kdo studentem, tak přátelská je tu nálada. Zbývají ještě dvě minuty do začátku vyučování a ředitel znovu hrábne do strun. Až poté se sedmdesátka dětí, kterým je od jedenácti do devatenácti let, spořádaně rozchází do čtyř tříd.

Zmíněný profesor dějepisu Jaroslav Najbert si pochvaluje, že může zaujmout vůči každému studentovi individuální postoj.

"To třeba na většině běžných gymnázií nejde, tam panuje konzervatismus a neochota ze strany učitelů cokoli měnit. Jde o jediné: nacpat do dětí maximum informací s tvrzením, že bez toho u maturity neuspějí," říká.

Vstup jen pro nadšence

Letos mezi sebe zdejší studenti přijmou asi dvacítku nováčků, byť hlásit se bude asi čtyřikrát více zájemců.

Test proběhne z matematiky, češtiny a všeobecného přehledu, který následuje pohovorem s profesory. Říct svůj názor na adepta ale mohou i studentští zástupci tříd. "Snažíme se přihlášené děti co nejvíce poznat. Jde nám o to, aby měly chuť na sobě pracovat, projevily nadšení. Vlastní motivace žáka je pro nás podstatná," říká Matouš Bičák, loňský absolvent školy, který tady tento školní rok vede projekty a je pravou rukou kantorů i studentů. I když zájem o školu rok od roku roste, nepočítá se s jejím rozšiřováním. Menší kolektiv je základem pro to, aby to tu šlapalo podle plánu. "Jak říká náš pan ředitel, jde o to, abychom se všichni mohli sesednout kolem jednoho ohně," vysvětluje Matouš Bičák.

Studenti tohoto netypického osmiletého gymnázia tráví totiž několik týdnů v roce na výjezdech mimo Prahu. Všechny třídy dohromady. Výlet je vždy tematicky zaměřený – například na geologii nebo umění. Na úkolech pracují věkově smíšené skupiny. A jak probíhá vyučování, když jsou žáci v Praze? Čtyři dny v týdnu jsou téměř totožné s těmi na klasické střední škole, výjimečná je středa. Ráno chodí všichni plavat a zbytek dne probíhá projektová výuka. "Nejsme omezeni 45 minutami, takže se probere dané téma podrobněji, nebo jdeme na výstavu či film," popisuje Bičák.

Školní rok pak končí asi o měsíc dříve – celá škola míří do terénu na speciální expedici. Loni bylo cílem Šluknovsko, předtím třeba Česká Kanada. Týden se připravuje metodika, dva týdny se pracuje v terénu a následně se už ve škole vše zpracovává. Výsledkem jsou sborníky, často i na úrovni bakalářské práce, výstavy, filmy, naučné stezky, které obohacují i okolí. Práci řídí kapitáni z řad dětí, učitel na všechno jen dohlíží.

Vlastním tempem

Akce se může účastnit jen žák, který si splní své povinnosti – tedy pravidla pro daný školní rok, které student fasuje v rámci svého "podmínkového sešitu" na začátku září. V brožuře přesně vidí, co se za dané

období naučí, jaké testy je povinen si napsat, které nikoli. Tempo učení si často volí sám a termín testu je na dohodě. Špatný výsledek si může zkusit opravit třikrát.

Na Přírodní škole se mohou všichni studenti podílet na chodu školy. Existují služby na organizaci ranního setkávání, přípravy expedic, funkční je i studentská rada.

Ačkoli název školy zavání přírodovědným zaměřením, je ve své podstatě všeobecným studiem, takže se může pochlubit absolventy právnických fakult i vysokých škol se sociální orientací. Z povídání se zástupci školy nás vyruší příjemný zvuk gongu, který oznamuje konec hodiny. "Studuji tady šestým rokem, dala jsem na doporučení sestřenice, která sem chodila. Jsem moc spokojená," svěruje se osmnáctiletá Anežka, která bude maturovat za dva roky. Přátel z jiných škol jí prý závidějí to, že tu studenti nikdy nezažijí nárazové zkoušení, že přesně vědí, kdy se bude test psát. "Škola je hodně náročná časově a taky se tady všichni známe skrznaškrz, což může někomu vadit," upozorňuje na dvě nevýhody Anežka. "Po škole chci na vysokou pedagogickou nebo na práva, ale možná taky odjedu do zahraničí," dodává.

Sázka na samostatnost

Studium soukromé Přírodní školy přijde od školního roku 2015/2016 na 30 tisíc korun ročně. Oproti tomu je další výjimečná střední, Waldorfské lyceum na pražském Opatově, státním zařízením. Vzdělávání je tam sice zadarmo, ale dostat se k němu je náročné. "Máme jen čtyři třídy s celkem 116 studenty. I když je o studium velký zájem, budovu pro rozšíření školy se zatím nepodařilo najít," říká ředitel Ivan Smolka. Letos se bude přijímat 32 nových studentů, každý rok se jich ale hlásí kolem osmdesáti. Podstatou přijímacího řízení je ústní pohovor, nezvykle se tu píše i slohová práce a test z matematiky. "Naše vzdělávání není jen teoretické jako na gymnáziích, ale i praktické a umělecké. Vedle klasické výuky dělají naši studenti řadu samostatných prací a projektů, absolvuji praktika – zeměměřičská, ekologická, sociální, malují, modelují, pracují se dřevem," popisuje ředitel Smolka. Většina předmětů se neučí průběžně v hodinách po celý rok, ale v blocích.

Takto koncentrované vyučování umožňuje jít do hloubky i do souvislostí, dostat se k pochopení věci, vlastnímu myšlení a názoru. "Studentům nepředkládáme hotová fakta k zapamatování, nejprve pozorujeme, pak popisujeme a teprve potom vyvozujeme možné závěry," vysvětluje Smolka. Hodnocení probíhá formou známek, procent, bodů, slovně – splnil, nesplnil. Záleží na učiteli. Hodnocení na vysvědčení je vždycky slovní a shrnuje celkové snahy studenta.

Srdce v učebně

Vzdělávání na waldorfských školách zkrátka není jednostranně zaměřeno na intelekt a paměť, do procesu učení je prý "zapojena hlava, srdce i vůle". První škola tohoto typu přitom vznikla téměř před sty lety. Dnes je jich na světě přes tisícovku. U nás funguje deset základních waldorfských škol, jedna speciální a čtyři střední. "Výsledky jsou vynikající. Ze základní waldorfské školy v Praze, kde jsem dříve pracoval, se opakovaně dostávalo 40–50 % absolventů na gymnázia, přičemž pražský průměr byl 10–12 %. A absolventi pražského Waldorfského lycea se v roce 2011 umístili na 1. místě v republice mezi středními odbornými školami ve státní maturitě," dodává hrdě Ivan Smolka.

Milované biflování V posledních letech jsou lidé stále častěji nuceni měnit v průběhu života profesi, učit se úplně novým věcem a přizpůsobovat se různým podmínkám. Studie Strategie Evropa 2020 dokonce uvádí, že během následujících pěti let vznikne 40 % zaměstnání, která doposud neexistují. "Vývoj českého školství se ale zatím vrací o 30 let zpátky k tomu, co ‚přece tenkrát fungovalo‘ – klade se důraz na znalosti, zavádějí se jednotné osnovy i jednotné přijímací testy na střední školy," komentuje současný školský trend ředitel Waldorfského lycea Ivan Smolka. Přitom je prý nutností vydat se novými cestami. "Zástupci průmyslových podniků stále častěji mluví o tom, že současní absolventi škol jsou pro ně nepoužitelní, že sice mají plnou hlavu konkrétních znalostí, ale chybí jim takzvané soft skills – komunikativnost, tvořivost, schopnost týmové práce, koncepční myšlení, sebereflexe," vysvětluje ředitel. Dodává, že školy by se podle něj měly zaměřit právě na rozvoj obecnějších schopností a vlastností. Ty totiž vydrží celý život.

Alternativní školy pod drobnohledem

Letos brány základních škol opustí kolem 75 tisíc dětí. Kolik z nich bude ve vzdělávání pokračovat na střední škole, bude jasné až po dubnových přijímacích zkouškách. Odhady hovoří asi o 54 tisících – podobně tomu bylo v posledních letech. Na výběr je široké spektrum klasických i alternativních škol. Za ty druhé ministerstvo školství považuje všechny typy waldorfských, Montessori a takových, kde se vyučuje v cizích jazycích. I tady se přísně hlídá kvalita. "Dodržování školských předpisů podléhá – stejně jako forma výuky – kontrole České školní inspekce," říká tisková mluvčí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR Klára Bílá. Kritéria přijímání nových žáků si alternativní školy mohou určovat samy. "Jen je musí ředitel školy předem veřejně oznámit," doplňuje Klára Bílá. Alternativní prvky nebo metody výuky mohou používat jak školy soukromé, tak státní. Zvolená vyučovací metoda ale nemá vliv na výši přidělovaných finančních prostředků. Uvažuje se o nějakých inovativních přístupech i na klasických státních školách?

"Vzdělávací programy budou procházet takzvanými cyklickými revizemi. To umožní průběžně reagovat na závěry nových odborných výzkumů nebo zkušenosti ze zahraničí," potvrzuje tisková mluvčí, ovšem bez uvedení data, od kterého by se tak mělo dít, a konkrétních příkladů, jak by změny mohly ve finále vypadat. Další "jiné" školy Svobodná chebská škola, Cheb Osmileté gymnázium, které klade důraz na rozvíjení přizpůsobivosti, ale i kreativity, schopnosti spolupráce nebo tolerance svých studentů. Předměty typu dějepis se zde vyučují tak, aby děti porozuměly hlouběji kořenům evropské kultury, aniž by se mechanicky biflovaly data. I tady si zakládají na tom, že jsou školou malou, i tady mezi sebou různě staré děti spolupracují. Zajímavostí je, že studenty zkouší samotné vedení školy kvůli větší objektivitě.

Gymnázium a Jazyková škola s právem státní zkoušky, Břeclav Aktuálně tato instituce vzdělává 250 studentů na osmiletém a 250 studentů na čtyřletém gymnáziu. Studenti se musí dva roky před maturitou rozhodnout, které předměty si vyberou do vlastního studijního plánu. V posledním ročníku si sami volí až polovinu svých předmětů. Gymnázium se mimo jiné může pochlubit perfektně vybavenými laboratořemi. "To nám přineslo mimo jiné významné ocenění od brněnského Vysokého učení technického. To nás zařadilo do první desítky škol, z nichž do něj nejčastěji přicházejí jejich budoucí studenti," upozorňuje učitel Martin Pribáň. Více informací o typech základních i středních alternativních škol lze získat například na adrese www.alternativniskoly.cz.